

บทที่ ๒ นกกับมนุษย์

มนุษย์มีความผูกพันและใกล้ชิดกับนกมากกว่าสองหมื่นปีมาแล้ว จนกระทั่งนกกลายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ในความผูกพันนี้มนุษย์ได้ประโยชน์โดยตรงจากนกไม่ว่าจะเป็นการนำนกมาเป็นอาหาร นำมาเลี้ยงเป็นสัตว์เลี้ยง หรือแม้กระทั่งนำมาปรับปรุงพันธุ์เพื่อให้ได้ลักษณะตามที่ต้องการจนกลายเป็นสัตว์เศรษฐกิจทุกวันนี้ เช่น ไก่ไข่ ไก่เนื้อ นกกระทา เป็นต้น นอกจากนี้ มนุษย์ยังได้รับประโยชน์จากนกอีกมากทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว ทั้งนี้เพราะนกเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศธรรมชาติที่ช่วยให้ธรรมชาติเกิดความสมดุล ความสัมพันธ์ระหว่างนกกับมนุษย์พอสรุปได้ดังนี้

๑. นกช่วยให้เกิดความสมดุลของระบบนิเวศ

นกแต่ละชนิดจะมีการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ภายใต้สภาพธรรมชาติอันหลากหลายต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นในทะเลทรายอันแห้งแล้ง ท้องทะเล บนภูเขาสูง ไปจนถึงป่าดิบที่ชุ่มชื้นหรือแม้กระทั่งตามแหล่งชุมชนก็ยังมีนกอาศัยอยู่ นกจึงเป็นทรัพยากรชีวภาพอย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ช่วยให้ระบบนิเวศดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล คุณค่าของนกต่อระบบนิเวศพอสรุปได้ดังนี้

๑.๑ ช่วยผสมเกสร นกที่กินน้ำหวานดอกไม้ เช่น นกกินปลี นกปลีกล้วย นกเขิวก้านทอง มีส่วนช่วยในการผสมเกสรให้แก่ดอกไม้ จะงอยปากของนกลำนี้มียูปร่างยาวเรียว เมื่อนกสอดจะงอยปากเข้าไปดูดน้ำหวานภายในดอกไม้ ละอองเกสรตัวผู้จะติดไปกับจะงอยปากนกเมื่อนกไปกินน้ำหวานจากดอกไม้ดอกอื่น ละอองเกสรที่ติดมากับจะงอยปากนกนั้นก็ผสมกับละอองเกสรตัวเมียของดอกไม้ดอกนั้น ด้วยเหตุนี้จึงนับได้ว่า นกเป็นตัวกลางช่วยให้ดอกไม้ได้รับการผสมพันธุ์นั่นเอง

๑.๒ ช่วยแพร่กระจายพันธุ์พืช นกที่กินผลไม้เป็นอาหาร เช่น นกเงือก นกโพระดก นกปรอด เมื่อนกกินผลไม้เข้าไปจะกินทิ้งเมล็ด ดังนั้นเมื่อนกถ่ายมูลออกมา ก็จะมีเมล็ดติดออกมาด้วย เมื่อเมล็ดตกลงสู่พื้นดินก็จะงอกเป็นต้นใหม่ เนื่องจากนกมีปีกสามารถเดินทางไปตามสถานที่ต่าง ๆ ได้ไกลและสามารถไปได้หลายพื้นที่ในระยะเวลาอันสั้น ดังนั้น นกจึงเป็นตัวช่วยในการแพร่กระจายพันธุ์พืชให้ไปงอกงามตามสถานที่ต่าง ๆ ได้ในระยะเวลาอันรวดเร็ว

๑.๓ ช่วยกำจัดศัตรูพืช นกที่กินแมลงและล่าสัตว์อื่นเป็นอาหาร เช่น นกกระเจี๊ยบ นกพง นกจับแมลง หรือแม้กระทั่งเหยี่ยว นกเค้า และนกปากห่าง เป็นห่วงโซ่สำคัญในการควบคุมสมดุลของระบบนิเวศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสัตว์จำพวกแมลงและหนูซึ่งถ้าหากมีจำนวนมากเกินไปก็จะกัดกินและทำลายพืชพันธุ์จนเกิดเสียหายและอาจจะส่งผลให้ธรรมชาติขาดความ

สมดุล นกเหล่านี้จึงมีส่วนช่วยควบคุมประชากรของแมลงและหนูไม่ให้มีมากเกินไปจึงช่วยให้เกษตรกรไม่ต้องใช้สารเคมีและยาฆ่าแมลงในในการทำศัตรูพืช ทำให้เกษตรกรประหยัดรายจ่ายได้อย่างมากและไม่ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมลงด้วย เช่น ผึ้งนางแอ่นที่บินจับแมลงบนท้องฟ้า นกกระजิบช่วยกำจัดหนอนและแมลงตามต้นไม้ เหี่ยวและนกเค้าช่วยกำจัดหนูที่มากัดกินต้นข้าว ตลอดจนงูพิษที่อาจทำอันตรายแก่ผู้คนได้

เนื่องจากนกมีความสามารถในการปรับตัวให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่หลากหลายต่างกันออกไป เราจึงสามารถใช้นกเป็นดัชนีบ่งชี้ถึงลักษณะและคุณภาพของสภาพแวดล้อมแต่ละแห่งได้เป็นอย่างดี ขณะเดียวกันสภาพแวดล้อมก็สามารถบอกถึงชนิดนกที่จะพบได้เช่นกัน เช่น นกกระจอกบ้าน และนกเอี้ยงสาริกา เป็นนกที่สามารถปรับตัวเข้ากับแหล่งชุมชนได้ดีและมีความทนทานต่อสภาพแวดล้อมมากจึงแพร่กระจายพันธุ์ได้ดีในเขตชุมชนเมืองที่สกปรกและเสื่อมโทรม ส่วนนกเงือกจะเป็นดัชนีชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า เพราะนกเงือกเป็นนกขนาดใหญ่จึงต้องกินอาหารมากและมีพื้นที่การหากินกว้างไกลอีกทั้งต้องใช้โพรงไม้ธรรมชาติที่เหมาะสมกับตัวเองเพื่อการสร้างรัง จึงทำให้นกเงือกอาศัยอยู่เฉพาะในป่าดงดิบที่มีต้นไม้ขนาดใหญ่เท่านั้น ดังนั้นหากป่าดิบถูกทำลายจนต้นไม้ใหญ่หมดสิ้นไปนกเงือกก็ต้องสูญพันธุ์ตามไปด้วย

๒. นกช่วยสร้างความเพลิดเพลินให้แก่มนุษย์

นอกจากมนุษย์จะนำนกมาใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นอาหารแล้ว มนุษย์ยังใช้ประโยชน์จากนกเพื่อความเพลิดเพลินในด้านต่าง ๆ ดังนี้

๒.๑ นกเพื่อเกมกีฬา การล่าของมนุษย์ในสมัยโบราณมีวัตถุประสงค์เพื่อนำมาเป็นอาหาร แต่ทว่าในปัจจุบัน วัตถุประสงค์นี้ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจและมีการจัดการสัตว์ป่าที่ดี เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐบาลได้กำหนดพื้นที่อนุรักษ์และให้สัมปทานแก่เอกชนในการจัดการสัตว์ป่าเพื่อล่าเป็นเกมกีฬาโดยจะมีการกำหนดฤดูกาล ชนิดสัตว์ เพศที่อนุญาตให้ล่า กำหนดชนิดอาวุธที่จะใช้และวิธีการล่า

ชาวมองโกลและประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ออกหลายประเทศนิยมนำเหยี่ยวมาเลี้ยงและฝึกหัดเพื่อใช้ล่าสัตว์อื่นเป็นอาหารและเป็นเกมกีฬา การใช้เหยี่ยวเพื่อการล่าสัตว์นี้มีมานานแล้วและยังคงมีกิจกรรมนี้อยู่ในปัจจุบัน ชาวโรมันใช้ประโยชน์จากความสามารถพิเศษในการจดจำตำแหน่งที่อยู่ของนกพิราบเพื่อการส่งข้อมูลข่าวสารในช่วงสงคราม แต่ปัจจุบันนี้การส่งข้อมูลข่าวสารได้พัฒนาไปมากมนุษย์จึงหันมาใช้ความสามารถพิเศษของนกพิราบนี้เพื่อการแข่งขัน

๒.๒ นำมาเป็นสัตว์เลี้ยง นกเป็นสัตว์ที่มีขนาดเล็ก มีสีสันสดใสสวยงาม และมีเสียงร้องที่ไพเราะ ดังนั้น มนุษย์จึงได้นำนกมาเป็นสัตว์เลี้ยงเพื่อความเพลิดเพลิน เพื่อความสวยงาม

ฟังเสียงร้องและเป็นงานอดิเรกจนทำให้ประชากรของนกบางชนิดที่อยู่ในธรรมชาติลดจำนวนลงอย่างมากอันเนื่องมาจากแรงกดดันจากการล่าเพื่อนำนกมาค้าขายในตลาดค้าขายสัตว์เลี้ยง เช่น นกปรอดแม่พะ นกปรอดหัวโขน นกแก้วหลายชนิด ไก่ฟ้าหลายชนิด และนกขุนทอง

การนำนกหายากและอยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์มาจัดแสดงในสวนสัตว์ทั้งของรัฐบาลและเอกชนมีบทบาทสำคัญในการให้การศึกษาแก่ผู้สนใจโดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความรู้แก่เด็กและเยาวชนที่ไม่สามารถออกไปดูนกในธรรมชาติได้ให้เกิดความรักและสนใจธรรมชาติมากยิ่งขึ้น สวนสัตว์เหล่านี้ถ้าหากมีการศึกษาวิจัยเพื่อเพาะขยายพันธุ์ควบคู่ไปกับการจัดแสดงแล้ว ก็จะมีบทบาทสำคัญยิ่งในการอนุรักษ์นกเหล่านั้น จนเมื่อสามารถขยายพันธุ์และเพิ่มจำนวนได้มากพอสมควรแล้วก็สามารถนำไปปล่อยคืนสู่ธรรมชาติได้

๒.๓ กิจกรรมดูนกและศึกษาธรรมชาติ การที่มนุษย์ได้สะพานกลองสองทางไกลออกไปดูชีวิตของนกในธรรมชาติ ฟังเสียงร้องหรือเพื่อดูพฤติกรรมต่างๆ ของนกเป็นกิจกรรมที่ให้ความเพลิดเพลินอย่างหนึ่งที่ได้รับคามนิยมในปัจจุบัน ทำให้เกิดธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและธุรกิจที่เกี่ยวข้องอีกมากมายตามมา

๓. นกที่มีความขัดแย้งกับมนุษย์

นอกจากนกจะให้คุณประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมแก่มนุษย์แล้ว บางครั้งถ้าหากประชากรนกมีจำนวนมากเกินไปก็จะทำให้เกิดโทษแก่มนุษย์ได้เช่นกัน โทษของนกพอสรุปได้ดังนี้ คือ

๓.๑ การทำลายพืชผล เนื่องจากการทำเกษตรกรรมสมัยใหม่มีการเพาะปลูกพืชชนิดใดชนิดหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียวและเป็นพื้นที่กว้างส่งผลให้ประชากรนกโดยทั่วไปลดลง นกบางชนิดสามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ดี มากจึงมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและในที่สุดก็กลายเป็นศัตรูต่อการเพาะปลูก โดยนกจะมากินส่วนของพืช เมล็ดและผลไม้ต่าง ๆ ที่มนุษย์ปลูกไว้ เช่น นกกระจาบ นกกระจอก นกกระตีด นกเขาและนกพิราบ เป็นต้น เข้ามากินข้าวที่กำลังออกรวงในนาข้าวของเกษตรกร การป้องกันและการขับไล่พวกนกเหล่านี้ไม่ให้มากัดกินทำลายพืชผลทางการเกษตรก็เป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตให้สูงขึ้นอีกด้วย

๓.๒ เป็นแหล่งรังโรค นกอาจเป็นตัวนำและแพร่กระจายเชื้อโรคบางชนิดที่ติดต่อถึงมนุษย์ได้ เช่น โรคสมองอักเสบ (Encephalitis) และโรคไข้หวัดนก (Bird flu) ที่มีนกเป็นพาหะนำโรคไปสู่มนุษย์ซึ่งเกิดจากเชื้อไวรัส นอกจากเชื้อไวรัสแล้วยังมีเชื้อราที่ทำให้เกิดโรคผิวหนัง

๓.๓ การทำลายทรัพย์สิน นกบางชนิดขโมยอาหาร ทำลายสิ่งของเครื่องใช้ตามบ้านเรือน กัดกินเมล็ดธัญพืชต่าง ๆ ที่ลานตากหรือแม้แต่ที่เก็บไว้ในยุ้งฉางหรือในโรงเก็บ ผลผลิตให้ได้รับความเสียหาย เช่น นกกระจอก นกกระตีด นกเขา นกพิราบ และนกเอี้ยง

๓.๔ เสียงและมูล นกบางชนิดเมื่ออยู่รวมกันมาก ๆ ก็ก่อให้เกิดความรำคาญต่อมนุษย์ในด้านเสียงรบกวนและมูลที่นกถ่ายออกมาก็สร้างความสกปรกอย่างมาก ตัวอย่างเช่น กรณีการรวมกลุ่มเกาะนอนของฝูงนกเอี้ยงสาริกาจำนวนมาก หรือกรณีของฝูงนกพิราบจำนวนมากที่อาศัยอยู่ตามโบสถ์ วิหาร อาคารบ้านเรือน และกรณีมูลนกนางแอ่นที่รวมฝูงกันเกาะต้นไม้หนองตามเมืองใหญ่

๓.๕ อุบัติเหตุ นกที่อาศัยอยู่ใกล้กับสนามบินสามารถทำให้เกิดอุบัติเหตุขึ้นได้ เช่น เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ในประเทศสหรัฐอเมริกา สายการบินเอสแอร์เวย์ส มีอุบัติเหตุที่ต้องทำให้เครื่องบินร่อนลงฉุกเฉินกลางแม่น้ำฮัดสัน เนื่องจากมีนกเข้าไปติดอยู่ในใบพัดเครื่องบินจนทำให้เครื่องยนต์ดับทั้ง ๒ เครื่อง โชคดีที่ไม่มีผู้เสียชีวิตจึงทำให้ตามสนามบินต่าง ๆ จำเป็นต้องกำหนดมาตรการและมีการจัดการกับฝูงนกที่อาศัยและหากินตามสนามบิน เช่น การปรับสภาพพื้นที่บริเวณรอบ ๆ สนามบินไม่ให้เป็นแหล่งอาศัยและหากินของนก หรือแม้กระทั่งการฝึกเหยี่ยวเพื่อให้บินขับไล่ฝูงนกที่มาหากินบริเวณสนามบินก่อนที่เครื่องบินจะทำการขึ้นลง

๓.๖ ความเชื่อต่อจิตใจทางด้านลบ ความเห็นและความเชื่อสมัยโบราณที่ว่าเมื่อพบเห็นนกบางชนิดถือว่าเป็นลางร้าย ความตายและแหล่งโรค เช่น เมื่อพบเห็นอีแร้งหรือนกแสก ก็เชื่อว่าจะต้องมีการตายเกิดขึ้นหรือเมื่อพบเห็นนกเขาไฟก็จะเชื่อว่าจะต้องมีความเดือดร้อนเข้ามาเยือน ดังนั้น เมื่อมีคนพบเห็นนกล่านี้ก็จะต้องมีการทำลาย ทูบตี หรือยิงให้ตาย